

Förslag beträffande återlämnande av Paracastextilierna

Till Göteborgs kommunfullmäktige

Kommunstyrelsens förslag

Kommunstyrelsen tillstyrker stadsledningskontorets förslag i tjänsteutlåtande den 20 augusti 2012 och föreslår att kommunfullmäktige beslutar:

1. Göteborgs Stad överför äganderätten till de 89 Paracastextilierna till svenska staten/Statens museer för Världskultur
2. Kommunfullmäktige ger kulturnämnden i uppdrag att ansvara för formerna och det konkreta överförandet av äganderätten av Paracastextilierna till svenska staten/Statens museer för Världskultur

Göteborg den 29 augusti 2012
Göteborgs kommunstyrelse

Anneli Hulthén

Christina Hofmann

Göteborgs Stad

Stadsledningskontoret

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2012-08-20

Diarienummer 0721/10

Repronummer 221/12

Stadsledningsstaben

Björn Johansson

Telefon 031 368 0234

E-post: bjorn.johansson@stadshuset.goteborg.se

Förslag beträffande återlämnande av Paracastextilierna

Förslag till beslut i kommunstyrelsen och kommunfullmäktige

1. Göteborgs Stad överför äganderätten till de 89 Paracastextilierna till svenska staten/ Statens museer för Världskultur.
2. Kommunfullmäktige ger kulturnämnden i uppdrag att ansvara för formerna och det konkreta överförandet av äganderätten av Paracastextilierna till svenska staten/ Statens museer för Världskultur.

Sammanfattning

Med anledning av en anhållan från Perus regering och förslag från kulturnämnden, föreslår stadsledningskontoret i detta tjänsteutlåtande att äganderätten till de så kallade Paracastextilierna som innehas av Göteborgs Stad, överförs till Statens museer för världskultur (SMVK).

Paracassamlingen består av 100 textilier från Paracashalvön i Peru och förvaltas av Världskulturmuseet i Göteborg. Göteborgs Stad förfogar över 89 textilier och SMVK över de återstående 11. Textilerna är ca 2 000 år gamla och kommer från plundrade gravar. Under 1930-talet förekom en stor illegal export av textilier från Paracas i Peru och ett hundratal av dessa textilier smugglades till Sverige och donerades till Etnografiska avdelningen på Göteborgs museum.

Med hänvisning till den internationella museiorganisationen ICOM:s etiska regler och den intention som framgår av de internationella konventioner som finns på området, är stadsledningskontorets bedömning att det är önskvärt att Paracassamlingen återlämnas till Peru.

För att underlätta ett överlämnande av textilierna till Peru bedömer stadsledningskontoret det som ändamålsenligt att de av staden ägda textilierna först överförs till svenska staten/SMVK. Formerna för överlämnandet till Peru skulle underlättas om två istället för tre parter engagerades i överlämnandeprocessen och staten/SMVK skulle bäst motsvara den part Sverige möter från Peru.

Ekonomiska konsekvenser

Krav kan eventuellt komma att ställas på Göteborgs Stad på medverkan i finansiering av kostnader för säkerhetsåtgärder och transporter vid återlämnandet av Paracastextilierna. Nivån på sådana kostnader är inte nu möjliga att precisera och eventuella krav på medverkan i finansiering får värderas av kulturnämnden i ett senare skede av överförandeprocessen.

Barnperspektivet

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån detta perspektiv.

Jämställdhetsperspektivet

Vid bedömningen rimligheten i den peruanska anhängan om att återlämna Paracastextilierna har stadsledningskontoret beaktat omständigheterna kring hur föremålet lämnade sitt ursprungliga sammanhang och grad av ojämlikhet i maktrelationen mellan ursprunglig ägare och den som förvärvade föremålet. Om det föreligger hög grad av ojämlikhet mellan parterna ter sig kraven på återlämnande som rättmätiga och tvärtom.

Mångfaldsperspektivet

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån detta perspektiv.

Miljöperspektivet

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån detta perspektiv.

Omvärldsperspektivet

Vid bedömningen rimligheten i den peruanska anhängan om att återlämna Paracastextilierna har stadsledningskontoret beaktat UNESCO:s¹ och UNIDROIT:s² konventioner beträffande olovlig införsel, utförsel och överföring avseende kulturegendom. Även ICOM:s³ etiska regler har beaktats.

Bilaga 1: Protokollsutdrag och tjänsteutlåtande från kulturnämnden

---

¹ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

² International Institute for the Unification of Private Law

³ International Council of Museums

Ärendet

Med anledning av en anhållan från Perus regering och förslag från kulturnämnden, föreslår stadsledningskontoret i detta tjänsteutlåtande att äganderätten till de så kallade Paracastextilierna som innehas av Göteborgs Stad, överförs till Statens museer för världskultur (SMVK).

Bakgrund

Av bifogat beslutunderlag från kulturnämnden (se bilaga 1) framgår att Paracassamlingen, som består av 100 textilier från Paracashalvön i Peru, idag förvaltas av Världskulturmuseet i Göteborg. Organisatoriskt är Världskulturmuseet en avdelning inom myndigheten SMVK. Av de föremål som ingår i samlingen förfogar Göteborgs Stad över 89 textilier och SMVK över de återstående 11. Textilierna är ca 2 000 år gamla och kommer från plundrade gravar. Under 1930-talet förekom en stor illegal export av textilier från Paracas i Peru till museer och privata samlingar runt om i världen. Ett hundratal av dessa textilier smugglades till Sverige och donerades till Etnografiska avdelningen på Göteborgs museum av den svenska generalkonsuln i Peru, med hjälp av dåvarande museichef.

Världskulturmuseets förvaltning av textilierna sker enligt ett särskilt upprättat avtal mellan Göteborgs Stad/kulturnämnden och SMVK. Avtalet upprättades när denna myndighet (SMVK) inrättades och gäller från datum för avtalets tecknande, 2005-08-19, och 5 år framöver. Avtalet förlängs med 5 år om ingen av parterna säger upp det. Uppsägning ska ske senast 12 månader innan avtalets utgång och nuvarande avtal gäller således t o m 2015-08-19.

Perus regering har, via den Peruanska ambassaden, skickat en formell anhållan (Verbal Note No 83/2009) om att de Paracastextilier som innehas av Göteborgs Stad och Statens museer för världskultur ska återlämnas till Peru. I anhållan från den peruanska regeringen redovisas ett antal skäl varför en begäran om återlämnande anses befogad (se kulturnämndens beslutsunderlag, bilaga 1).

Bedömning och övervägande

Med hänvisning till den internationella museiorganisationen ICOM:s etiska regler och den intention som framgår av de internationella konventioner som finns på området, är kulturnämndens bedömning att det är önskvärt att Göteborgs Stad överlämnar äganderätten för Paracassamlingen till Peru. Stadsledningskontoret gör ingen annan bedömning i denna fråga.

Som framgår ovan finns, förutom de 89 textilierna som staden äger, 11 Paracastextilier med SMVK som ägare. Kulturförvaltningen har med anledning av anhållandet från Peruanska regeringen fört samtal med SMVK. Samtalen har förts såväl inför kulturnämndens beslut som fortlöpande efter. Ett överlämnande av Paracastextilierna bör ske samordnat.

Sedan kulturnämndens beslut i våren 2010 har frågan väckt engagemang på regeringsnivå i Peru. För att underlätta ett överlämnande av textilierna till Peru bedömer stadsledningskontoret det som ändamålsenligt att de av staden ägda textilierna först överförs till svenska staten/SMVK. Formerna för överlämnandet till Peru skulle underlättas om två istället för tre parter engagerades i överlämnandeprocessen och staten/SMVK skulle bäst motsvara den part Sverige möter från Peru. En fråga som bör behandlas i överlämnandeprocessen är hur textilierna hanteras och vårdas såväl vid transport som i sin nya hemvist. Av intresse är också att säkerställa textiliernas tillgänglighet för forsknings- och kunskapsutbyte mellan Peru och Sverige, men också mellan Peru och andra länders museer och kulturintresserade.

Med stöd av ovanstående föreslår stadsledningskontoret att kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige att överlämna stadens Paracastextilierna till SMVK med syfte att dessa sedan ska överlämnas till peruanska staten. Kulturnämnden föreslås få uppdraget att ansvara för formerna och det konkreta överlämnandet till staten.

Juridiska avdelningen ser inga juridiska hinder för den föreslagna hanteringsordningen.

Stadsledningskontoret

Björn Johansson

Ulf Högberg

**Utdrag ur protokoll, kulturnämnden
Sammanträdesdatum 2010-04-26**

Anhållan om återlämnande av Paracastextilierna.

§ 46 Dnr 1500/09

Förvaltningen har i ärendet upprättat ett tjänsteutlåtande daterat 2010-03-09.

Ärendet bordlades på nämndens sammanträde 2010-03-22.

BESLUT

Kulturnämnden föreslår kommunfullmäktige besluta:

1. Göteborgs Stad tillstyrker anhållan från Perus regering och överför äganderätten till de 89 Paracastextilier som innehas av Göteborgs Stad till Peru.
2. Kulturnämnden ges i uppdrag att, i samråd med Statens Museer för Världskultur, tillsätta en arbetsgrupp med representanter för Göteborgs Stad, Nationalmuseet i Lima och Statens Museer för Världskultur med uppgift att hantera frågan om textiliernas återlämnande, framtida bevarande och tillgänglighet.
3. Göteborgs Stad ser det som angeläget att det under överlämningsperioden kan bedrivas ett förstärkt kunskaps- och forskningsutbyte mellan Peru och Sverige dels för att stärka samverkan länderna emellan, dels för att främja tillgänglighet och kunskap om textilierna.

Vid protokollet

Nils Tengdahl

2010-05-07

Ordförande

Helena Nyhus

Justerare

Lennart Widing

Anhållan om återlämnande av Paracastextilierna

Förslag till beslut

Kulturnämnden föreslår kommunfullmäktige besluta:

1. Göteborgs Stad tillstyrker anhållan från Perus regering och överför äganderätten till de 89 Paracastextilier som innehas av Göteborgs Stad till Peru.
2. Kulturnämnden ges i uppdrag att, i samråd med Statens Museer för Världskultur, tillsätta en arbetsgrupp med representanter för Göteborgs Stad, Nationalmuseet i Lima och Statens Museer för Världskultur med uppgift att hantera frågan om textiliernas återlämnande, framtida bevarande och tillgänglighet.
3. Göteborgs Stad ser det som angeläget att det under överlämningsperioden kan bedrivas ett förstärkt kunskaps- och forskningsutbyte mellan Peru och Sverige dels för att stärka samverkan länderna emellan, dels för att främja tillgänglighet och kunskap om textilierna.

Ärendet

Perus regering har, via den Peruanska ambassaden, skickat en formell anhållan, Verbal Note No 83/2009, om att de Paracastextilier som innehas av Göteborgs Stad och Statens Museer för Världskultur ska återlämnas till Peru.

Sammanfattning

Med hänvisning till de internationella konventioner och etiska regler som finns gällande återlämnande av kulturföremål föreslås att Göteborgs Stad tillstyrker anhållan från Perus regering om att de 89 s.k. Paracastextilier som innehas av Göteborgs Stad återlämnas till Peru och att även äganderätten överförs. Då det är angeläget att textilierna hanteras och vårdas med yttersta försiktighet och då återlämnandet är förbundet med höga kostnader är det nödvändigt att textilierna återförs successivt under en längre överlämningsperiod och i dialog med berörda parter. En arbetsgrupp föreslås därför tillsättas med representanter för Göteborgs Stad, Nationalmuseet i Lima och Statens Museer för Världskultur med uppgift att hantera frågan om textiliernas återlämnande, framtida bevarande och tillgänglighet.

Bakgrund

Paracassamlingen, som består av 100 textilier från Paracashalvön i Peru, förvaltas idag av Världskulturmuseet i Göteborg. Av de föremål som ingår i samlingen förfogar Göteborgs Stad över 89 textilier och Statens Museer för Världskultur över de

återstående 11. Textilierna är ca 2 000 år gamla och kommer från plundrade gravar, sannolikt från gravplatsen Necrópolis de Wari Kayan.

Mellan 1931-1933 förekom en stor illegal export av textilier från Paracas i Peru till museer och privata samlingar runt om i världen. Ett hundratal av dessa textilier smugglades till Sverige och donerades till Etnografiska avdelningen på Göteborgs museum av den svenska generalkonsuln i Peru, med hjälp av dåvarande museichef.

De textilier som innehas av Göteborgs Stad har fram till 1998 tillhört Göteborgs Etnografiska museum. Göteborgs kommun och Svenska staten, representerad av Organisationskommittén för ett världskulturmuseum, träffade 1998 avtal angående ett förstatligande av Göteborgs Etnografiska museum. I enlighet med detta avtal överfördes de samlingar som fanns på Göteborgs Etnografiska museum till den nya myndigheten Statens Museer för Världskultur, med undantag av Paracastextilierna som istället *”deponeras av kommunen hos den nya myndigheten, så länge staten är huvudman för verksamheten”*.

2005 upprättades även ett särskilt avtal mellan Göteborgs Stad/kulturnämnden och Statens Museer för Världskultur angående preciserade villkor för deponeringen av textilierna på Världskulturmuseet i Göteborg. Detta avtal reglerar mer i detalj bl.a. museets åtaganden i form av professionella och ekonomiska förpliktelser, allmänna bestämmelser om hävningsrätt och överlåtelse av avtal, etc. Avtalet gäller från datum för avtalets tecknande, 2005-08-19, och 5 år framöver. Om ingen av parterna säger upp avtalet, förlängs det med ytterligare 5 år. Uppsägning ska ske senast 12 månader innan avtalets utgång. Nuvarande avtal gäller således t.o.m. 2015-08-19.

Delar av Paracassamlingen visas i utställningen *En stulen värld* på Världskulturmuseet i Göteborg. Utställningen öppnade i september 2008 och pågår t.o.m. 2010. En katalog och en hemsida (www.paracas.se) har producerats med anledning av utställningen med bl.a. information om textiliernas bakgrund och kulturhistoria.

1992 bildades Stiftelsen Paracas. Stiftare är Göteborgs kulturnämnd, tidigare Göteborgs museinämnd, Kungliga Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg och Västsvenska Handelskammaren. Stiftelsen har som ändamål att ekonomiskt stödja Paracasprojektet. Projektet syftar bl.a. till att finna lösningar för vård och förvaring av textilierna samt innefattar även forskning och information om samlingen.

Perus anhållan om återlämnande

I Perus anhållan om att Paracastextilierna återlämnas, hänvisar man till ett antal skäl varför en begäran om återlämnande anses befogat. Dessa kan sammanfattas enligt följande:

- 1) Genom den information som återfinns i Paracasutställningens katalog och hemsida, ställs det utom allt tvivel att dessa kulturföremål är illegalt plundrade från gravplatser inom Ica-regionen vid den södra peruanska kusten.
- 2) Dessa peruanska kulturföremål smugglades ut ur Peru till Sverige av den f.d. svenska generalkonsuln i Peru i samröre med dåvarande chef för Göteborgs museum, vilket kan bekräftas i bevarad korrespondens parterna emellan. Generalkonsuln bröt således mot de fundamentala rättsnormer som reglerar förmånerna som konsul, och troligtvis även mot lokala/regionala bestämmelser.

- 3) Utställningskatalogen styrker att textilierna plundrades från gravplatsen Necrópolis de Wari Kayan. Den peruanska regeringen kan bistå med dokumentation som beskriver den upprepade plundringen och den skada som orsakades på denna arkeologiska plats, vid den tid då den illegala exporten till Sverige ägde rum.
- 4) Dessa gärningar bröt mot gällande peruansk lagstiftning, då peruansk lag sedan 1822 särskilt skyddar latinamerikanska kulturhistoriska föremål.
- 5) The National Institute of Culture har framställt expertutlåtanden angående ett antal textilier utifrån material tillgängligt på hemsidan och annat bildmaterial tillhandahållet av Världskulturmuseet. Fotografierna bekräftar dels autenticiteten hos dessa textilier samt även det faktum att de tillhör det peruanska kulturarvet.
- 6) Att Sverige innehar dessa insmugglade kulturföremål strider mot de etiska och politiska åtaganden vilka har sin grund i de internationella instrument som finns inom kulturområdet, som exempelvis Unesco:s konvention om förbud mot och förhindrande av olovlig införsel, utförsel och överföring av äganderätt avseende kulturegendom, och ICOM:s etiska regler för museer.
- 7) Det sker en utveckling internationellt, att understödja återlämnandet av kulturegendom som har förflyttats illegalt från sitt ursprungsland och sedan förblivit utomlands. Det finns aktuella precedensfall där museer, auktionsverk, akademiska institutioner och statsstyrelser varit inblandade.
- 8) Sverige har i hög grad medverkat till denna utveckling genom tidigare beslut om återlämnande av kulturföremål till Kanada, Hawaii, Kina och Norge.
- 9) Att återlämna de aktuella föremålen till Peru skulle vara ett tillfälle för Sverige att visa sitt etiska och rättsliga engagemang i denna fråga och främja samarbete och solidaritet, i ömsesidig respekt, länderna emellan.

Bedömningsgrunder för återlämnande

I den här typen av ärenden kan man identifiera ett antal återkommande frågeställningar. I diskussionen huruvida ett föremål bör återlämnas eller inte tillskrivs många gånger föremålet olika värden utifrån skiftande perspektiv; samma föremål kan av forskare tillskrivas vetenskapliga värden, av konstmuseer estetiska värden, av ursprungsfolk religiösa värden och föremål kan även anses ha ekonomiska eller politiska värden. Återkommande frågor är även hur föremålet förvärvats, på ett lagligt eller etiskt korrekt sätt, föremålets tillgänglighet för forskning och allmänhet, samt olika säkerhets- och bevarandeppekter.

Svenska Unescorådet genomförde 2008 en konferens med titeln *Vem tillhör museets samlingar?* Under konferensen behandlades frågor som t.ex. förvärvsmetoder och tillhörighet, plundring och illegal handel, huruvida föremål ska lämnas tillbaka eller inte och kan ett återlämnande förknippas med krav om säkerhet och bevarande etc.

I sammanfattningen av konferensen, skriftserie 3/2008, påtalas att det ibland förekommer generella påståenden om huruvida ett föremål bör återlämnas eller inte som exempelvis; ”alla mänskliga kvarlevor ska återlämnas”, ”föremål som förvärvats lagligt ska inte återlämnas” och ”krigsbyten som togs för mer än hundra år sedan behöver inte återlämnas”. Det finns dock exempel på föremål som avlägsnades från sin ursprungsplats för mycket länge sedan och som sedan blir återlämnade.

Att försöka fastställa generella kriterier för om föremål ska återlämnas eller inte, kan vara problematiskt då det ofta är flera faktorer som typ av föremål, tidpunkt och förvärvsomständigheter, som tillsammans avgör hur olika intressenter som museer, ursprungliga ägare och allmänheten ser på frågan. Vad det gäller typ av föremål anser många att vissa kategorier av föremål är särskilt angelägna att återlämnas t.ex. mänskliga kvarlevor, föremål med stark religiös laddning och föremål som kan återföras till ett ursprungligt sammanhang. Andra typer av föremål t.ex. konstföremål som tillverkats för att säljas på en internationell konstmarknad och som inte kan återföras till en speciell miljö kan upplevas mindre angelägna att återlämnas. Det gäller även föremål som finns i stort antal och därmed är väl representerade på museer i ursprungslandet. Föremål som kommit till museerna för länge sedan upplevs ofta som mindre angelägna att återlämnas än de som tillkommit nyligen. Angående omständigheterna kring hur föremålet lämnade sitt ursprungliga sammanhang kan det vara relevant att bedöma grad av ojämlikhet i maktrelationen mellan ursprunglig ägare och den som förvärvade föremålet. Om det föreligger hög grad av ojämlikhet mellan parterna ter sig kraven på återlämnande som rättmätiga och tvärtom, om föremålet förvärvats på korrekt sätt kan återlämnande ses som mindre angeläget.

Säkerhet och bevarande

Ett vanligt argument mot återlämnande är att föremålet är säkrare på sin nuvarande plats än i ursprungslandet. I Unescorådets skriftserie 3/2008 påpekas dock att om säkerhetsaspekter ska vägas in i diskussionen om återlämnande uppstår följdfrågor som vem som har rätt att avgöra när säkerheten i ursprungslandet är tillräcklig - den nuvarande innehavaren eller den som begär att föremålet återlämnas. För den part som begär återlämnande är emellertid ett framtida bevarande inte alltid önskvärt. Detta exemplifieras i fallet med totempålen som nämns nedan, se sidan 6.

Internationella konventioner och etiska riktlinjer

Unesco

Unesco⁴ upprättade 1970 konventionen om förbud mot och förhindrande av olovlig införsel, utförsel och överföring av äganderätt avseende kulturegendom. Sverige tillträdde konventionen 2003. Konventionen föreskriver en rad åtaganden för att motverka illegal handel med kulturföremål. Konventionen är emellertid inte retroaktiv, vilket innebär att den inte omfattar kulturföremål som förts bort innan år 1970. Konventionen är således inte formellt tillämplig i fallet med Paracastextilierna.

Unidroit

Unidroit⁵ utarbetade, på uppdrag av Unesco, konventionen om stulna eller olagligt utförda kulturföremål 1995. Unidroitkonventionen bygger delvis på Unescokonventionen från 1970 och syftar till att begränsa den olagliga utförseln av kulturföremål och hanteringen av stulna kulturföremål. Unescokonventionen reglerar förhållanden på mellanstatlig nivå, medan Unidroitkonventionen innehåller en civilrättslig reglering som innebär att den som innehar ett stulet kulturföremål är skyldig att återlämna detta. Ett sådant anspråk ska dock ske inom vissa tidsfrister som anges i konventionen.

Artikel 3 i Unidroitkonventionen kan sammanfattas på följande vis:

---

⁴ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

⁵ International Institute for the Unification of Private Law

Den som innehar ett stulet kulturföremål ska återlämna det. Med stulna föremål jämställs arkeologiska föremål som grävts ut olagligt eller som grävts ut lagligt men behållits i strid med lagen, om detta överensstämmer med lagstiftningen i den stat där utgrävningen ägde rum. Ett krav på återlämnande ska enligt konventionen göras gällande inom tre år från det att den som framställer kravet fick vetskap om var och hos vem föremålet fanns och under alla förhållanden inom femtio år från tidpunkten för stölden. Såvitt gäller föremål som ingår i monument, fornlämningar eller offentliga samlingar gäller dock ingen yttersta tidsfrist. En innehavare som varken insåg eller rimligen borde ha insett att föremålet var stulet och kan visa att han iakttagit vederbörlig omsorg vid förvärvet har enligt konventionen rätt till skälig ersättning vid återlämnandet.

Regeringen beslutade 2003 att tillsätta en särskild utredning med uppdrag att utarbeta förslag till den lagstiftning som krävs för en svensk anslutning till Unidroitkonventionen och 2005 överlämnades betänkandet *Sveriges tillträde till 1995 års Unidroitkonvention om stulna eller olagligt utförda kulturföremål* (SOU 2005:3). Sverige har ännu inte anslutit sig till konventionen då svensk lagstiftning inte anpassats fullt ut till konventionens villkor.

ICOM

Den internationella museiorganisationen ICOM, International Council of Museums, har upprättat yrkesetiska regler för museer som anger en minimistandard för musealt arbete och speglar principer som är allmänt accepterade av museisamfundet.

Angående återförande av kulturföremål föreskriver ICOM: s etiska regler att museerna bör vara beredda att påbörja samtal för återföring av kulturföremål till ett ursprungsland eller ursprungsfolk. Detta arbete bör företas på ett opartiskt sätt och baseras på vetenskapliga, professionella och humanitära principer liksom på relevant lokal, nationell och internationell lagstiftning. Detta är att föredra framför åtgärder på regeringsnivå eller annan politisk nivå.

Vad gäller formellt återlämnande av föremål anger de etiska reglerna att när ett ursprungsland eller ursprungsfolk ansöker om återlämnande av ett föremål som bevisas ha blivit exporterat eller på annat vis överfört på ett sätt som strider mot principerna för internationella och nationella konventioner, och som kan visas vara en del av landets eller folkets kulturarv, bör det berörda museet snabbt ta ansvar för att åtgärder vidtas för ett samarbete kring ett återlämnande.

Exempel på föremål i Sverige som har begärts återlämnade

Det finns ett antal fall där föremål i Sverige har återlämnats till sitt ursprungsland.

Etnografiska museet i Stockholm återlämnade 2004 ett antal skelettdelar från aboriginer som tagits ur gravar av en svensk zoolog under en vetenskaplig insamlingsexpedition i Australien 1910-1911.

Ett stort antal allmogeföremål som köptes under perioden 1874-1905 av Nordiska museets grundare och senare deponerades på Historiska museet i Stockholm återlämnades till Norge 2005.

Östasiatiska museet i Stockholm skänktes genom testamente en 2 000 år gammal häst i terrakotta från Kina. Då hästens ursprung inte kunde redovisas längre tillbaka än 1995,

då den köpts in hos en antikhandlare i Göteborg, gjorde museet bedömningen att den troligtvis nyligen plundrats i Kina och smugglats ut ur landet. Museet mottog gåvan på villkor att hästen fick återlämnas till Kina. Föremålet återlämnades 2005.

2006 återfördes en totempåle från Etnografiska museet till Haislafolket i Nordamerika. Beslutet om återförande fattades av regeringen 1994 och innehöll villkor om totempålens långsiktiga bevarande. Detta gjorde bl.a. att processen tog 12 år, då det rådde olika uppfattningar inom Haislafolket huruvida ett mottagande var önskvärt eller inte eftersom deras tradition bjuder att totempålar ska stå i naturen tills dess att de förmultnar.

Historiska museet i Stockholm återlämnade 2009 mänskliga kvarlevor som förts till Sverige i slutet av 1800-talet från Hawaii, till företrädare av ursprungsbefolkningen.

Det finns också fall där föremål i Sverige har begärts tillbaka, men inte återlämnats till sitt ursprungsland. Som exempel kan nämnas Fredrik II:s bordshimmel på Livrustkammaren i Stockholm som togs som krigsbyte på 1600-talet från Kronobergs slott i Helsingör. Kronobergs slott har genom danska staten begärt att den ska återlämnas.

Exempel på andra överenskommelser och samarbeten

Det finns även fall där krav om återlämnande av kulturföremål hanterats genom överenskommelser om utlån.

Röhsska museet fick 2002 en förfrågan från Staatliche Antikensammlung und Glyptothek i München om att återlämna en kylix; ett forngrekiskt dryckeskärl från 490 - 480 f Kr. Föremålet hade köpts in 1958 i Grekland av dåvarande museichef. Museet i München hade en skärva av det aktuella föremålet och hävdade att man haft föremålet i sin ägo under 1930-talet men att det stulits från museet i samband med andra världskrigets slut. Röhsska museet var inte enligt gällande lagar om kulturföremål skyldig att återlämna föremålet, eftersom det förvärvats i god tro. Efter att ha rådfrågat Kulturdepartementet och juridisk expertis gjordes emellertid bedömningen att i god ton och befrämjande för eventuella framtida kontakter återlämna föremålet. Röhsska museet erbjöd Staatliche Antikensammlung und Glyptothek ett långtidslån av föremålet. Enligt förslaget skulle Röhsska museet, med förbehållen rätt att när som helst kunna häva utlånet, deponera föremålet på museet i München under obegränsad tid. Erbjudandet accepterades och överlämnandet skedde 2004.

Mellan 1982-2001 återlämnades ca 35 000 grönländska kulturföremål från Danmarks Nationalmuseum till Grönland. Efter att Grönland 1979 fick sitt självstyre ”hjemmestyre” överfördes ansvaret för det grönländska kulturarvet till hjemmestyret och museet i Nuuk, Grönlands huvudstad. Museet i Nuuk fick därmed status som Grönlands Nationalmuseum, men då museet bara hade funnits till i ett fåtal år, hade museet inte den omfattning av samlingar som kan förväntas av ett nationalmuseum. Nationalmuseet i Köpenhamn hade, och har fortfarande, emellertid en omfattande samling av grönländska kulturföremål. Under 1980-talet påbörjades ett museisamarbete mellan Danmark och Grönland som bl.a. involverade att återlämna ett antal museiföremål. Detta initiativ bottnade inte i ett krav om återlämnande från Grönland utan i en dialog som utvecklades mellan de båda parterna. Man kom enhälligt fram till att den samling av grönländska föremål som fanns på Nationalmuseet i Köpenhamn representerade och visade en gemensam bakgrund och historia för både Danmark och Grönland och att det därför var viktigt att båda länderna hade föremål från denna

gemensamma bakgrund. Samarbetsavtalet som tecknades mellan danska staten och det grönländska hjemmestyret innebar att ca 35 000 grönländska föremål återlämnades till Grönland och att Nationalmuseet i Köpenhamn fick behålla en samling på ca 100 000 grönländska föremål. De föremål som finns på Nationalmuseet i Köpenhamn ägs av Danmark och de föremål som återlämnades till Nationalmuseet i Nuuk, ägs av Grönland. Det finns dock något undantag, exempelvis ett antal norröna textilier, där ägandeskapet överförts till Grönland men några av föremålen har deponerats hos Nationalmuseet i Köpenhamn.

Slutsatser

Varje begäran om återlämnande av äldre föremål i svenska museers samlingar har mer eller mindre unika förutsättningar att utgå ifrån. Paracastextilierna har t.ex. i hög grad kommit att symbolisera den illegala handel av kulturföremål som pågår runt om i världen och som det finns ett universellt intresse bland världens museer att motverka. Utställningen *En stulen värld* har påtagligt bidragit till att textilierna har kommit att få detta symboliska värde, utöver de kulturhistoriska värden de har för Peru som ursprungsland.

Oavsett vilket beslut som fattas ifråga om textilierna, kommer det att följas av stort intresse bland såväl nationella som internationella museer och fallet kan mycket väl användas som referens för hur liknande ärenden kommer att hanteras i framtiden.

Det är angeläget att frågan om restitution av Paracastextilierna hanteras på samma sätt för hela Paracassamlingen, som delvis innehåller av Göteborgs Stad och delvis av Statens Museer för Världskultur. Förvaltningen har i ärendet fört samtal med Statens Museer för Världskultur, vilka beslutat att avvakta ett ställningstagande i väntan på Göteborgs Stads beslut i frågan.

Förvaltningen har i beredningsarbetet bl.a. varit i kontakt med stadens juridiska enhet. Det finns inga juridiska hinder för Göteborgs Stad att återlämna Paracastextilierna och ägandeskapet för dessa till Peru.

Paracassamlingen har onekligen sitt ursprung i det peruanska kulturarvet och det är även fastställt att textilierna är plundrade och illegalt införda i Sverige. Det finns all anledning för Sverige och Peru att ta ett gemensamt ansvar för textiliernas framtida bevarande och tillgänglighet. Med hänvisning till ICOM:s etiska regler och den intention som framgår av de internationella konventioner som finns på området, är bedömningen att det är önskvärt att Göteborgs Stad överlämnar äganderätten för Paracassamlingen till Peru.

ICOM:s etiska regler ger en viktig vägledning för hur återförande av kulturföremål bör gå till. I dessa regler betonas att ett återförande till ett ursprungsland/ursprungsfolk bör företas på ett opartiskt sätt och baseras på vetenskapliga, professionella och humanitära principer, liksom på relevant lokal och internationell lagstiftning. Enligt riktlinjerna är detta att föredra framför åtgärder på regeringsnivå eller annan politiskt nivå. Mot denna bakgrund bör kulturnämnden ges i uppdrag att, i samråd med Statens Museer för Världskultur, tillsätta en arbetsgrupp med representanter för Göteborgs Stad, Nationalmuseet i Lima och Statens Museer för Världskultur. Gruppen bör utifrån ett professionellt perspektiv och ett gemensamt ansvar hantera frågan framöver.

Det är angeläget att textilierna hanteras och vårdas med yttersta försiktighet p.g.a. hög känslighet mot bl.a. ljus, värme och luftfuktighet. Det är därför nödvändigt att textilierna återförs successivt under en längre överlämningsperiod och i dialog med berörda parter. Det finns två huvudsakliga anledningar till detta. Dels måste Nationalmuseet i Lima ges möjlighet att möta de förutsättningar som behövs för att handha textilierna. Dels är bedömningen att överlämnandet av textilierna kan bli synnerligen kostsamt p.g.a. de mycket höga krav på hantering, säkerhet och transport som fordras.

Det tidigare nämnda fallet om totempålen innebar en lång arbetsprocess. Samtidigt medförde processen att det utvecklades nära relationer mellan museet och Haislafolket, vilket bl.a. resulterat i gemensamma projekt. Fallet med totempålen kan illustrera den möjlighet till konstruktiv internationell dialog som återförandeärenden kan leda till.

Som tidigare nämnts, har Stiftelsen Paracas till uppgift att stödja vård och förvaring av Paracastextilierna men även forskning och information om samlingen. Stiftelsen hade 2008 ett bundet kapital som uppgick till ca 365 tkr och ett fritt eget kapital som uppgick till ca 515 tkr. Under överlämningsperioden skulle det vara mycket värdefullt med en fördjupad forskning kring textilierna och ett forsknings- och kunskapsutbyte mellan Peru och Sverige. Det skulle främja textiliernas tillgänglighet också i framtiden, men även stärka samverkan och utbytet mellan Peru och Sverige. En ekonomisk förstärkning av stiftelsen skulle kunna göra detta möjligt.

Ekonomiska konsekvenser

Göteborgs Stad/kulturnämnden kommer med stor sannolikhet att få bekosta bl.a. säkerhets- och transportkostnader i samband med återlämnandet. Bedömningen är att överlämnandet av textilierna kan bli mycket kostsamt p.g.a. den särskilda hantering, säkerhet och transport som textilierna kräver. En utförlig kostnadsberäkning och finansieringsplan behöver därför utarbetas innan ett återlämnande kan ske.

GÖTEBORGS KULTURFÖRVALTNING

Björn Sandmark
förvaltningschef

Kristina Frizell
utredningsledare

Bilagor:

1. *Anhållan om återlämnande av Paracastextilier. Skrivelse från Perus Ambassad, Verbal Note No 83/2009.*
2. *Avtal, tecknat 2005-08-19, mellan Statens Museer för Världskultur och Göteborgs Stad/kulturnämnden angående preciserade villkor för deposition av Paracastextilierna.*